

7 Ιανουαρίου 2016

Η ερμηνεία της εικόνας της Βαπτίσεως του Κυρίου (Τα Θεοφάνεια) (Παύλος Ευδοκίμωφ)

/ [Πεμπτούσία](#)

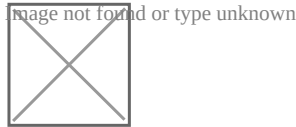
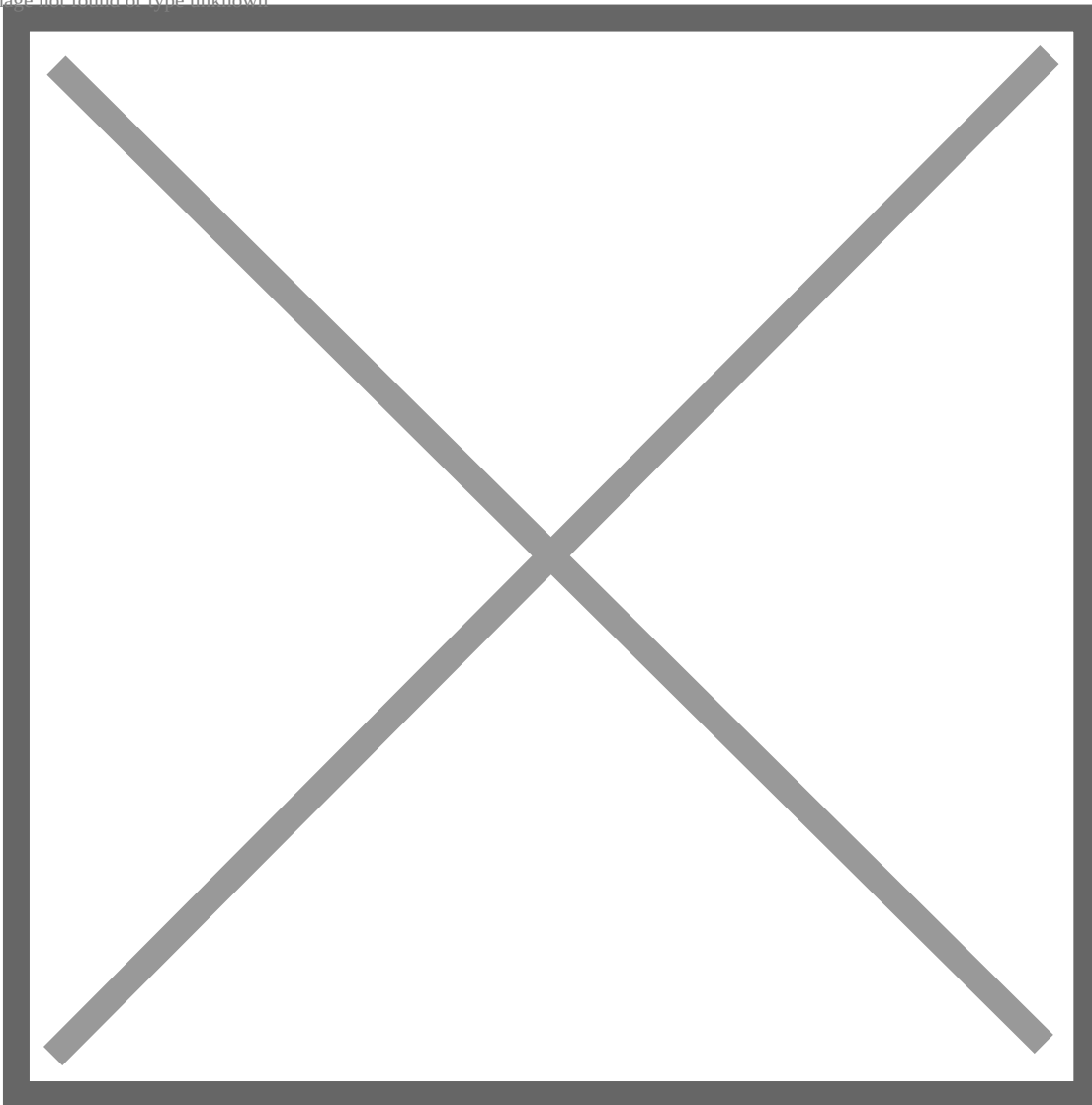

Image not found or type unknown

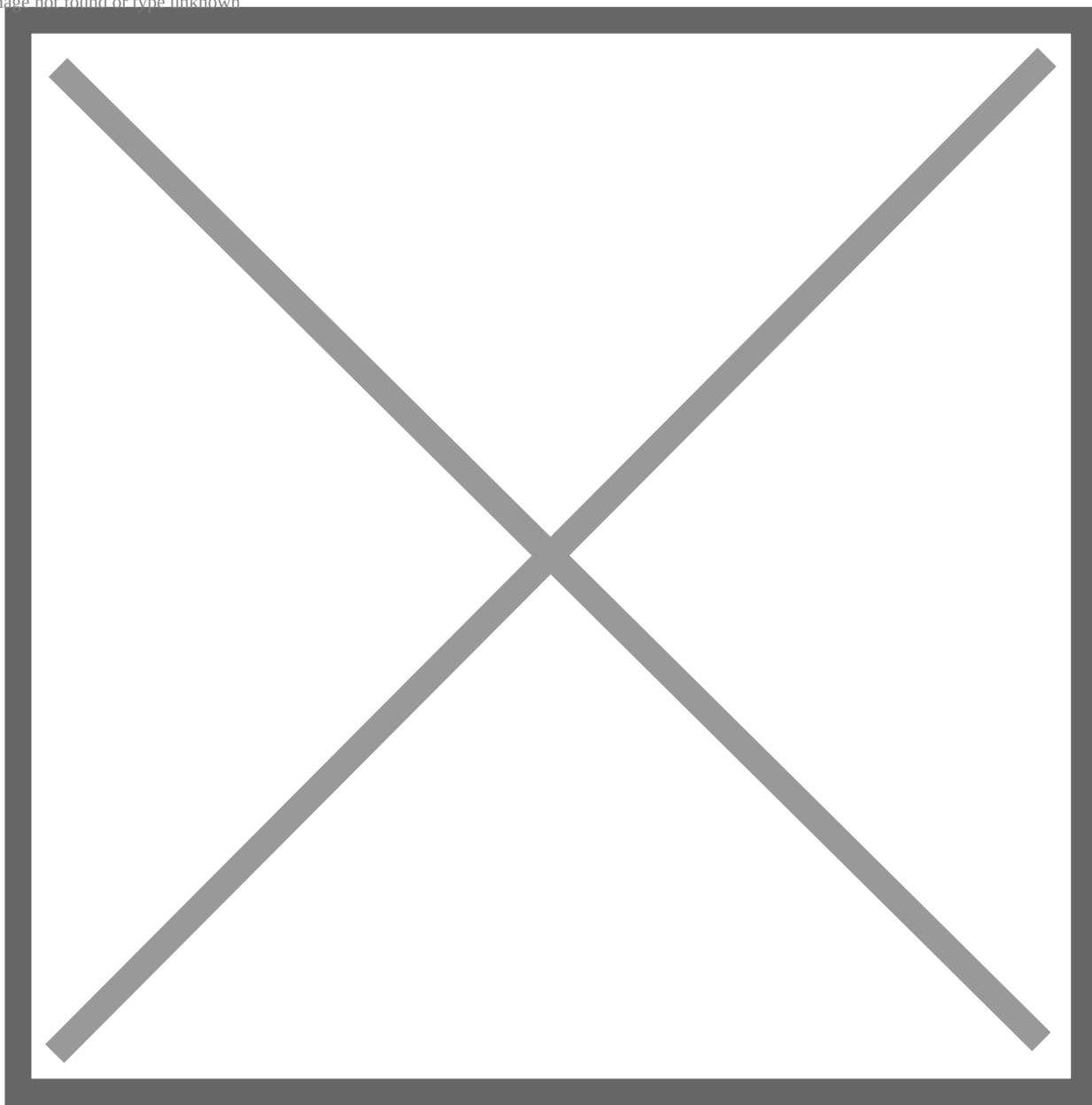
Μέχρι τον Δ΄ αιώνα, ή Γέννηση και ή Βάπτιση τοῦ Κυρίου ἐορτάζονταν τήν ἴδια ἡμέρα. Ἡ ἐνότης τους εἶναι ἀκόμη ὁρατή στήν παρόμοια σύσταση τῶν ἀκολουθιῶν αὐτῶν τῶν δύο ἐορτῶν καί δείχνει μιά ὀρισμένη συμπλήρωση τοῦ γεγονότος τῆς Γεννήσεως σ' ἐκεῖνο τῆς Βαπτίσεως. Στή Γέννησή του, λέγει ὁ ἅγιος Ἱερώνυμος, ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ ἦλθε στόν κόσμο μέ κρυφό τρόπο, στήν Βάπτισή του ἐμφανίστηκε μέ

φανερό τρόπο. Επίσης ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος: Τά Θεοφάνεια δέν εἶναι ἡ ἑορτή τῆς Γεννήσεως ἀλλά τῆς Βαπτίσεως. Πρίν ἦταν ἄγνωστη ἀπό τό λαό, μέ τή Βάπτισι, ἀποκαλύπτεται σέ ὅλους.

Τό Ἅγιο Πνεῦμα ἀναπαύεται αἰώνια ἐπάνω στόν Υἱό· ἐκδηλωτική δύναμη ἀποκαλύπτει τόν Υἱό στόν Πατέρα καί τόν Πατέρα στόν Υἱό καί πραγματοποιεῖ ἔτσι τή θεία γενεαλογία, εἶναι ἡ αἰώνια χαρά... ὅπου οἱ τρεῖς χαίρονται μαζί. Ἡ ἐνσάρκωση ριζώνεται στήν ἴδια πράξη γενεαλογίας ἀλλά πού καλύπτει προοδευτικά τήν ἀνθρωπότητα τοῦ Χριστοῦ.

Στή Γέννησι, τό Ἅγιο Πνεῦμα κατεβαίνει στήν Παρθένο καί τήν κάνει πραγματικά Θεοτόκο, Μητέρα τοῦ Θεοῦ: «τό γενώμενον ἅγιον κληθήσεται υἱός Θεοῦ» (Λουκ. 1, 35). «Τό δέ παιδίον ἠΰξανε... καί χάρις Θεοῦ ἦν ἐπ' αὐτό» (Λουκ. 2, 40). «Καί Ἰησοῦς προέκοπτε σοφίᾳ καί ἡλικίᾳ καί χάριτι» (Λουκ. 2, 52). Γιά νά εἶναι ἀληθινός ἄνθρωπος, ἡ ἀνθρώπινη φύσις τοῦ Χριστοῦ περνᾷ ἀπό τή φυσική καί προοδευτική ἀνάπτυξή της· ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος τή συνοδεύει, ἀλλά δέν εἶναι ἀκόμη ἡ Ὑπόστασις τοῦ Πνεύματος πού ἀναπαύεται σ' αὐτόν ὅπως αὐτή ἀναπαύεται αἰώνια στή θεότητά του. Λοιπόν, μιλώντας γιά τή Βάπτισι, ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἱεροσολύμων καί ὁ ἅγιος Ιωάννης Δαμασκηνός ἀναφέρουν τίς Πράξεις (10, 38): «Ἰησοῦν τόν ἀπό Ναζαρέτ, ὡς ἔχρισεν αὐτόν ὁ Θεός Πνεύματι Ἁγίῳ», καί ὑπογραμμίζουν στό γεγονός τό ὕψιστο σημεῖο τῆς ὠριμότητος, τήν κατακόρυφη ἐκδήλωσις τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Κυρίου ἀπό τότε ἐντελῶς θεοποιημένη. Εἶναι ὁ Χριστός, ὁ Κεχρισμένος· τό πνεῦμα ἀποκαλύπτει τήν Ἀνθρωπότητά του στόν Πατέρα, καί ὁ Πατήρ τή δέχεται σάν τόν Υἱό του: «Καί ἰδού φωνή ἐκ τῶν οὐρανῶν λέγουσα: οὗτος ἐστίν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα» (Ματθ. 3, 17). Τό πνεῦμα κατεβαίνει στόν σαρκωθέντα Υἱό σάν ἡ πνοή υἱοθεσίας κατά τήν ἴδια στιγμή ὅπου ὁ Πατήρ λέγει: «ἐγώ σήμερον γεγέννηκά σε».

Ἡ στοργή μου ἢ ἡ εὐνοιά μου εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ πού ἀπὸ τότε ἀναπαύεται στό Χριστό στήν ὑποστατική κάθοδο τοῦ Πνεύματος. Ὁ Θεός – Ἄνθρωπος ἀποκαλύπτεται πραγματικά Υἱός στίς δύο φύσεις του καί αὐτό τό πλήρωμα τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καί ἀληθινοῦ ἀνθρώπου θά διαβεβαιωθεῖ πάλι κατὰ τό χρόνο τῆς Μεταμορφώσεως σάν ἐνέργεια πιά ἐκδηλωμένη στή Βάπτισι: «Οὗτος ἐστὶν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός». Γι' αὐτό ἡ Βάπτισι ὀνομάζεται Θεοφάνεια, Ἐπιφάνεια, ἐκδήλωση τῶν Τριῶν Προσώπων στήν ὁμόφωνη μαρτυρία τους. Ἐάν τό τροπάριο τῆς Μεταμορφώσεως λέγει: Μεταμορφώθηκες γιά νά δείξεις στούς μαθητές σου τή δόξα σου, τό τροπάριο τῆς Βαπτίσεως ἀναγγέλει: Κατὰ τήν Βάπτισή σου στόν Ἰορδάνη, Χριστέ... ἡ φωνή τοῦ Πατρὸς σέ μαρτύρησε δίνοντάς σου τό ὄνομα τοῦ ἀγαπημένου Υἱοῦ καί τοῦ Πνεύματος, μέ τή μορφή τοῦ περιστεριοῦ, διαβεβαίωσε τήν ἀναμφισβήτητη ἀλήθεια αὐτοῦ τοῦ λόγου...

Έτσι ὁ Ἰησοῦς αὐξάνει μέχρι τήν ὠριμότητά του «καί αὐτός ἦν ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα» (Λουκ. 3, 23) — ὅταν στή συναγωγή τῆς Ναζαρέτ ἀναγγέλει αὐτός ὁ ἴδιος πανηγυρικά. «Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ εἵνεκεν ἔχρισέ με» (Λουκ. 4, 18). Εἶναι ἐκεῖ τό ἴδιο τό μυστήριό στήν Ἐνσάρκωση.

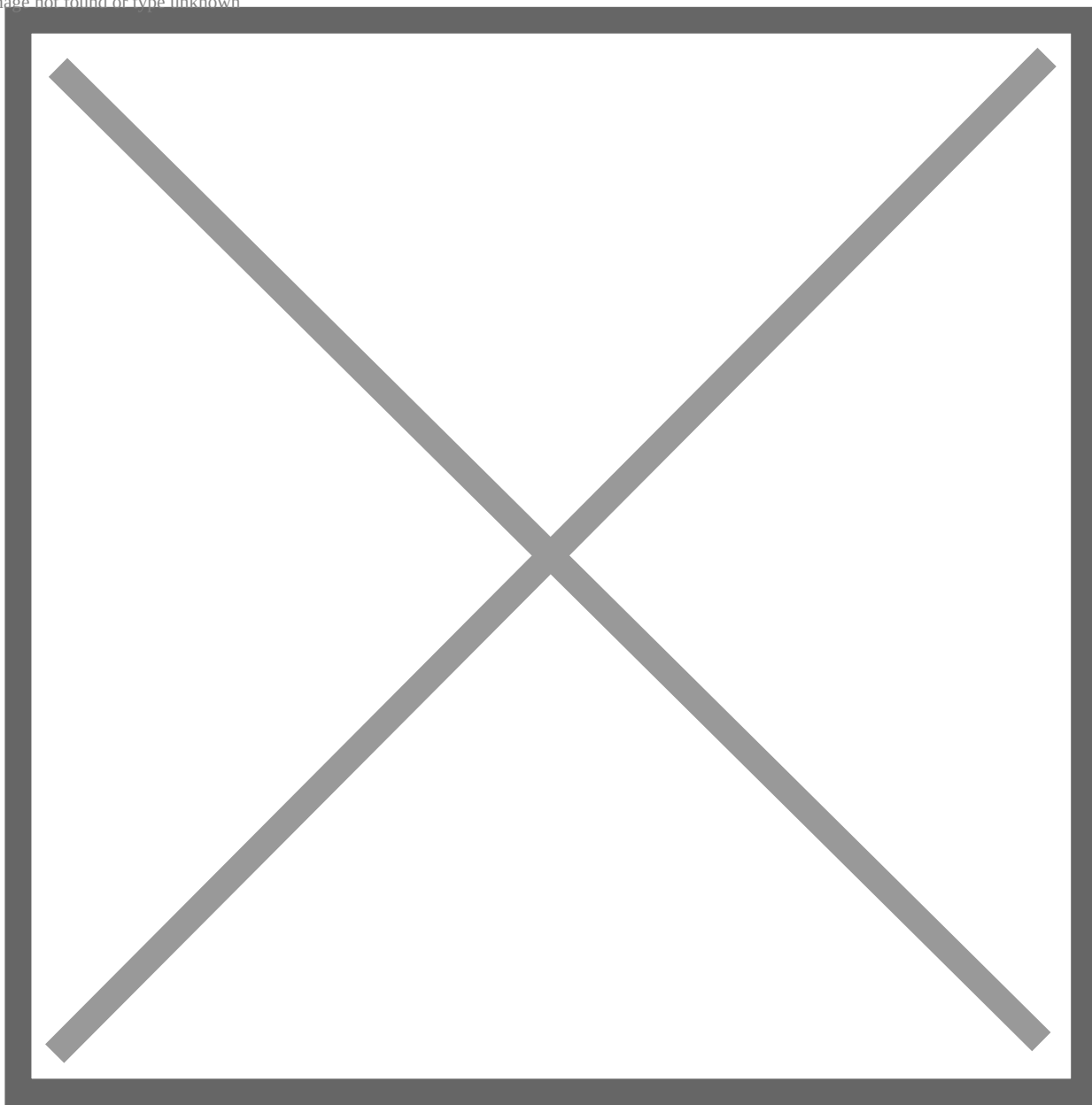
Ἡ ἀνθρωπότης τοῦ Χριστοῦ περνᾷ ἀπό τόν ἐλεύθερο προσδιορισμό του. Ὁ Ἰησοῦς ἀφιερώνεται συνειδητά στήν ἐπίγεια ἀποστολή του, ὑποτάσσεται ὁλοκληρωτικά στή θέληση τοῦ Πατρὸς καί ὁ Πατήρ τοῦ ἀπαντᾷ ἀποστέλλοντας σ' αὐτόν τό Ἅγιο Πνεῦμα.

Ὅλος, ὁ πυκνός καί συγκεντρωμένος συμβολισμός τῆς Βαπτίσεως πού ἡ εἰκόνα τῆς ἑορτῆς μᾶς δείχνει, κάνει νά κατανοήσουμε τή φοβερή ἔκταση αὐτῆς τῆς πράξεως. Εἶναι πιά ὁ θάνατος ἐπάνω στό Σταυρό· ὁ Χριστός λέγοντας στόν ἅγιο

Ἰωάννη: «οὕτω γάρ πρόπον ἐστὶν ἡμῖν πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην» (Ματθ. 3, 15) προλαβαίνει τὸν τελευταῖο λόγο πού θά ἀντηχήσει στὸν κῆπο τῆς Γεθσημανῆ: «Πάτερ, γενηθήτω τό θέλημά σου...». Ἡ λειτουργικὴ ἀνταπόκριση τῶν ἐορτῶν τό ὑπογραμμίζει ρητά: ἔτσι οἱ ψαλμωδίες τῆς ἀκολουθίας τῆς 3ης Ἰανουαρίου παρουσιάζουν μιὰ ἐκπληκτικὴ ἀναλογία μέ ἐκεῖνες τῆς Μεγάλης Τετάρτης, ἡ ἀκολουθία τῆς 4ης Ἰανουαρίου μέ ἐκείνη τῆς Μεγάλης Πέμπτης καί ἡ ἀκολουθία τῆς 5ης Ἰανουαρίου μέ ἐκείνη τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς καί τοῦ Μεγάλου Σαββάτου.

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής ἔχει χρισθεῖ μέ μιὰ ὑπηρεσία μαρτυρίας: εἶναι ὁ μάρτυρας τῆς ὑποταγῆς τοῦ Χριστοῦ, τῆς τελευταίας κένωσέως του. Ἀλλά στὸν Ἰωάννη Βαπτιστὴ σάν Ἀρχέτυπο, σάν ἀντιπρόσωπο τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, εἶναι ὅλη ἡ Ἀνθρωπότης πού εἶναι ὁ μάρτυρας τῆς θείας Ἀγάπης. Ἡ «Φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ» μεσουρανεῖ στήν πράξη τῆς Βαπτίσεως, «ἐκπλήρωση τῆς δικαιοσύνης», μέ τό θάνατο καί τὴν ἀνάστασι στο τέλος ἐκπλήρωση τῆς προαιώνιας ἀποφάσεως πού ἔχουμε παρατηρήσει στήν εἰκόνα τῆς Τριάδος.

«Ἐγένετο δέ ἐν τῷ βαπτισθῆναι ἅπαντα τὸν λαόν καί Ἰησοῦ βαπτισθέντος» (Λουκ. 3, 21). Ὁ Λόγος ἔρχεται ἐπάνω στή γῆ, πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, καί ἐμεῖς εἴμαστε παρόντες τῆς πιό συνταρακτικῆς Συναντήσεως τοῦ Θεοῦ καί τῆς Ἀνθρωπότητος «ὅλος ὁ λαός». Μυστικά, στὸν Ἰωάννη τὸν Βαπτιστὴ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἀναγνωρίζονται υἱοὶ μέσα στὸν Υἱό, οἱ ἀγαπημένοι υἱοὶ στὸν ἀγαπημένο Υἱό καί ἄρα οἱ φίλοι τοῦ Νυμφίου, οἱ μάρτυρες. Τό γένοιτο τῆς Παρθένου ὑπῆρξε τό ναί ὅλων τῶν ἀνθρώπων στήν Ἐνσάρκωση, στήν ἔλευση τοῦ Θεοῦ στοὺς δικούς του. Στὸν ἅγιο Ἰωάννη, αὐτόν τὸν ἄλλο τῶν «δικῶν του», ὅλοι οἱ ἄνθρωποι λέγουν «γένοιτο» στήν Συνάντησι, στή θεία Φιλία, στή Φιλανθρωπία τοῦ Πατρός, φίλου τῶν ἀνθρώπων. Ὅπως ὁ Συμεὼν ὠθούμενος ἀπὸ τό Πνεῦμα συναντᾷ καί δέχεται τὸν Ἰησοῦ-βρέφος, ἐπίσης ὁ Ἰωάννης συναντᾷ καί δέχεται τὸν Ἰησοῦ-Μεσσία: «Ἐγένετο ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος παρὰ Θεοῦ, ὄνομα αὐτοῦ Ἰωάννης· οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός, ἵνα πάντες πιστεύσωσι δι’ αὐτοῦ» (Ἰω. 1, 6 – 7). Μαρτυρεῖ γιὰ ὅλους, στή θέσι ὅλων καί αὐτὴ ἡ μαρτυρία εἶναι ἓνα γεγονός στο ἐσωτερικό ὁλοκλήρου τῆς Ἀνθρωπότητος καί ἀφορᾷ ὅλο τὸν ἄνθρωπο.

Τό Δ' εὐαγγέλιο μιλά γιά τόν Ἰωάννη στόν πρόλογό του, ἀμέσως μετά τό Λόγο, πού εἶναι στήν ἀρχή, καί ὅταν διαβάζει κανείς ὑπῆρχε ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος ἀπό τό Θεό, αἰσθάνεται ὅτι ἡ ἔλευσή του, σέ μιά ὀρισμένη ἔννοια ἔρχεται ἐπίσης ἀπό τήν ἀρχή, τήν αἰωνιότητα. Ὁ οὐρανός ἀνοίγει μπροστά ἀπό αὐτόν καί μαρτυρεῖ: «ὅτι τεθέαμαι τό Πνεῦμα καταβαῖνον ἐπ' αὐτόν... οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ» (Ἰω. 1, 29 -34)· σ' αὐτό τόν σύντομο λόγο εἶναι πιά, μέ μιά μορφή περιορισμένη ὅλο τό Εὐαγγέλιο. Ὁ Ἰωάννης εἶναι αὐτός πού γνωρίζει, προσδιορίζει τόν Ἀμνό γιατί εἶναι μνημένος στό μυστήριο τοῦ «ἐσφαγμένου Ἀρνίου ἀπό καταβολῆς κόσμου...».

Ὁ Ἰωάννης δέν ἔχει τίποτε προαγγεῖλει καί εἶναι ὁ πῶς μεγάλος προφήτης, ὅπως ὁ δάκτυλος τοῦ Θεοῦ προσδιορίζει τόν Χριστό. Εἶναι ὁ πῶς μεγάλος διότι εἶναι ὁ πῶς μικρός, αὐτό πού θέλει νά πεῖ ἀπελεύθερος ἀπό τήν ἴδια του ἐπάρκεια γιά νά μήν

είναι εκείνος πού μένει εκεί, εκείνος που τέρπεται ακούοντας τη φωνή του Νυμφίου, και η χαρά του είναι μεγάλη χωρίς μέτρο. Είναι η πιο ένδομυχη έγγύτης όπου ο Λόγος άντηχει· είναι κατ' εικόνα του Υίου που δέν είναι έξ ολοκλήρου παρά ο Λόγος του Πατρός· είναι κατ' εικόνα του Πνεύματος γιατί δέν λέγει τίποτε για τον έαυτό του αλλά μιλά στο όνομα Αυτού που έχει έλθει. Είναι αυτός ο όρμητικός που άρπάζει τούς ουρανούς και τό μαρτύριό του λαμπρύνει θαυμαστά ένα άρχαίο μοναστικό λόγιο: Δώσε τό αίμα σου και πάρε τό Πνεύμα... Μέ τη Θεοτόκο περιβάλλει τό Χριστό Κριτή και μεσιτεύει για όλους τούς ανθρώπους. Μπορεί νά τό κάνει γιατί η φιλία του φθάνει τό επίπεδο ενός άλλου μεγάλου πνευματικού του οποίου η ιστορία μάς έχει άναφερθεί στά Άποφθέγματα των Πατέρων. Ο άγιος Παΐσιος ο Μέγας προσευχόταν για τον μαθητή του που είχε άρνηθεί τό Χριστό, και όταν προσευχόταν, ο Κύριος του έμφανίστηκε και του λέγει: «Παΐσιε, για ποιον προσεύχεσαι; Δέν γνωρίζεις ότι μέ έχει άρνηθεί;». Αλλά ο άγιος δέν έπαυε νά έχει έλεος και νά προσεύχεται για τον μαθητή του, και λοιπόν ο Κύριος του λέγει: Παΐσιε, έχεις έξομοιωθεί μέ έμένα μέ την άγάπη σου...

Η λειτουργία όνομάζει τον Ίωάννη: κήρυκα, άγγελο και άπόστολο. Μαρτυρεί και η φωνή του Νυμφίου προκαλεί την πρώτη άποστολική κλήση: «Άνδρέας και Ίωάννης ακολουθοΰν τον Ίησοΰν» (Ίω. 1, 37). Πιο άργά, έγκαταλείπει αυτό τον κόσμο και κατεβαίνει στον Άδη σαν Πρόδρομος της Καλής Άγγελίας.

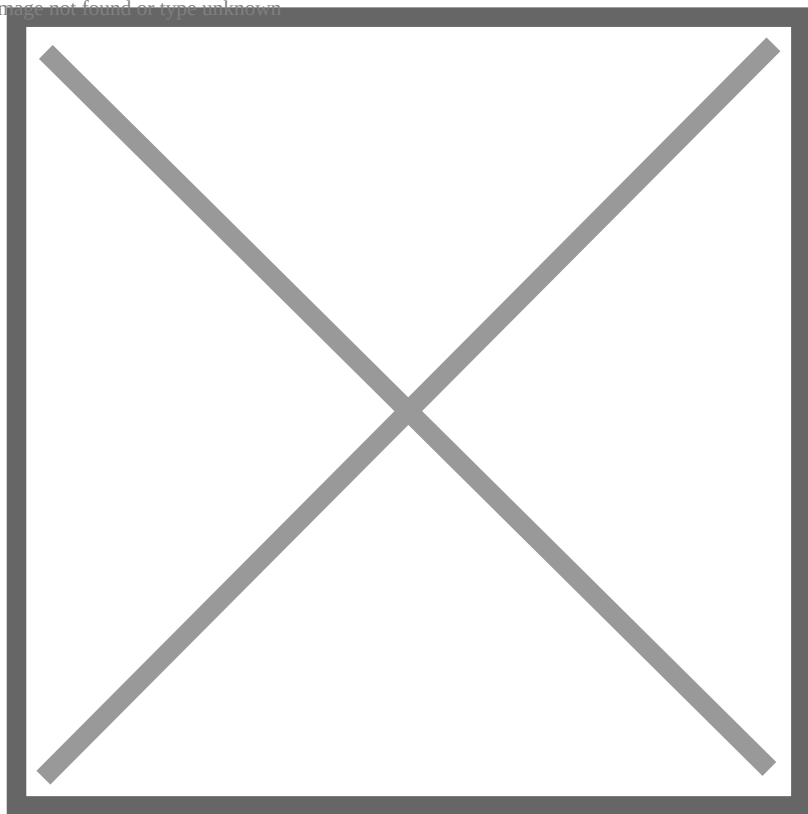
Τό βάπτισμα του Ίωάννη πρό των Θεοφανείων δέν ήταν παρά ένα «βάπτισμα μετανοίας εις άφεςιν άμαρτιών» (Λουκ. 3, 3), ήταν η μεταβολή της τελευταίας άναμονής. Πηγαίνοντας στον Ίορδάνη, ο Ίησοΰς δέν πήγε νά μετανοήσει άφοΰ ήταν χωρίς άμάρτημα· νά ποΰμε ότι έδωσε τό παράδειγμα της ταπεινότητας δέν άπαντά άκόμη στο μέγεθος του γεγονότος. Η βάπτισή του Ίησοΰ είναι η προσωπική Πεντηκοστή του, η κάθοδος του Αγίου Πνεύματος και τά τριαδικά Θεοφάνεια: Κατά τό χρόνο της βαπτίσεώς σου στον Ίορδάνη, Κύριε, έκδηλώθηκε η προσκύνηση που χρειαζόταν στην άγία Τριάδα (τροπάριο έορτής). Είναι από αυτό τό πλήρωμα που έρχεται τό μυστήριο του βαπτίσματος στο όνομα του Ίησοΰ, αυτό τό όνομα καθορίζεται, άμεσα στον πλήρη βαπτιστικό τύπο: «εις τό όνομα του Πατρός, του Υίου και του Αγίου Πνεύματος». Τά λειτουργικά κείμενα όνομάζουν την έορτή τό μεγάλο Νέο Έτος γιατί τό συμβάν επανέρχεται στο φώς της Τριάδος. Είναι άκριβώς αυτή η στιγμή που οι Έπίσκοποι εξέλεξαν για νά αναγγείλουν στίς έκκλησίες τό χρόνο της μεγάλης τεσσαρακοστής και τη χρονολογία του έορτασμού του Πάσχα.

Η εικόνα των Θεοφανείων προσφέρει την εύαγγελική διήγηση αλλά προσθέτει μερικές λεπτομέρειες που έχουν χρησιμοποιηθεί στη λειτουργία της έορτής και δείχνει αυτό που ο Ίωάννης θά μπορούσε νά διηγηθεί. Έπάνω στην εικόνα ένα

τμήμα ενός κύκλου παριστᾷ τούς οὐρανοὺς πού ἀνοίγουν, καί κάποτε ἀπό μιᾶ διπλή πτυχή πού ὁμοιάζει μέ κροσσό ενός σύννεφου, βγαίνει τό χέρι τοῦ Πατρός πού εὐλογεῖ. Ἀπό αὐτό τόν κύκλο ἀναχωροῦν ἀκτῖνες φωτός, χαρακτηριστικό τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καί πού φωτίζουν τό περιστέρι. Αὐτόματη ἀνάμνηση τοῦ ἀρχικοῦ λόγου «καί ἐγένετο φῶς», ἡ ἐκδηλωτική ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος, ἀποκαλύπτει τόν τριαδικό Θεό: Ἡ Τριάδα, ὁ Θεός μας, μᾶς ἐκδηλώνεται χωρίς διαίρεση. Ὁ Χριστός ἦλθε γιά νά εἶναι τό φῶς τοῦ κόσμου, πού φωτίζει αὐτούς πού κάθονταν στά σκοτάδια (Ματθ. 4, 16) ἀπό ἐκεῖ δέ τό ὄνομα τῆς «Ἑορτῆς τῶν φώτων». Ἐνῶ ὁ Χριστός κατέβαινε στά νερά, ἡ φωτιά ἄναψε μέσα στόν Ἰορδάνη, εἶναι ἡ Πεντηκοστή τοῦ Κυρίου καί ὁ προεικονισμένος Λόγος, μέ στύλο φωτός δείχνει ὅτι τό βάπτισμα εἶναι φωτισμός, γέννηση τῆς ὑπάρξεως στό θεῖο φῶς.

Ἄλλοτε τήν παραμονή τῆς ἑορτῆς γινόταν τό βάπτισμα τῶν κατηχουμένων καί ὁ ναός ἦταν πλημμυρισμένος ἀπό φῶς, σημεῖο μνήσεως στή γνώση τοῦ Θεοῦ. Ὁ μάρτυρας αὐτοῦ τοῦ φωτός, ὁ ἅγιος Ἰωάννης εἶναι δοσμένος στό γεγονός γιατί αὐτός ὁ ἴδιος εἶναι «ὁ λύχνος ὁ καιόμενος καί φαίνων» καί οἱ ἄνθρωποι ἔρχονταν «ἀγαλλιαθῆναι ἐν τῷ φωτί αὐτοῦ» (Ἰω. 5, 35).

Image not found or type unknown

Ἡ κάθοδος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μέ τή μορφή ενός περιστεριοῦ ἐκφράζει τήν κίνηση τοῦ Πατρός πού φέρεται πρὸς τόν Υἱό του. Ἐξ ἄλλου, ἐξηγεῖται, κατὰ τούς Πατέρες, κατ' ἀναλογία μέ τόν κατακλυσμό καί τό περιστέρι μέ τόν κλάδο ἐλαίας, σημεῖο τῆς εἰρήνης. Τό Ἅγιο Πνεῦμα πού φέρεται ἐπάνω ἀπό τά ἀρχέγονα νερά

ἀνέδειξε τή Ζωή, ἐπίσης αὐτό πού αἰωρεῖται ἐπάνω στά νερά τοῦ Ἰορδάνη, προκαλεῖ τή δεύτερη γέννηση τοῦ νέου δημιουργήματος.

Ὁ Χριστός παριστάνεται ὀρθός ἐνάντια πρὸς τό βυθό τοῦ νεροῦ σκεπασμένος ἀπό τά κύματα τοῦ Ἰορδάνη. Ἀπό τήν ἀρχή τῆς ἀποστολῆς του, ὁ Ἰησοῦς ἀντιμετωπίζει τά κοσμικά στοιχεῖα πού περιέχουν σκοτεινές δυνάμεις: τό νερό, τόν ἀέρα καί τήν ἔρημο. Ἡ διάβαση τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης εἶναι ἀπό τίς μορφές τοῦ βαπτίσματος: ἡ νίκη ἀπό τό Θεό τοῦ δράκοντος τῆς θαλάσσης, τοῦ τέρατος Rahab. Ἐνα ἰδιόμελο τῆς ἐορτῆς κάνει νά κατανοήσουμε τόν Κύριο λέγοντας στόν Ἰωάννη Βαπτιστή: Προφήτη, ἔλα νά μέ βαπτίσεις... Βιάζομαι νά χαθεῖ ὁ κρυμμένος στά νερά ἐχθρός, ὁ πρίγκηπας τοῦ σκότους, γιά νά ἀπελευθερώσω τόν κόσμο ἀπό τά δίχτυα του παραχωρώντας του τήν αἰώνια ζωή. Ἔτσι, μπαίνοντας στόν Ἰορδάνη ὁ Κύριος, καθαρίζει τά νερά: Σήμερα τά κύματα τοῦ Ἰορδάνη μεταβάλλονται σέ φάρμακο καί ὅλη ἡ δημιουργία ποτίζεται μέ μυστικά κύματα... (εὐχή ἁγίου Σωφρονίου). Εἶναι ὅλο τό σύμπαν πού δέχεται τήν ἁγιοποίησή του: Ὁ Χριστός βαπτίζεται· βγαίνει ἀπό τό νερό καί μέ αὐτό ἀποκαλύπτει τόν κόσμο (ἰδιόμελο τοῦ Κοσμᾶ). Σπάζει τό κεφάλι τῶν δρακόντων καί ἀναζωογονεῖ τόν Ἀδάμ, εἶναι ἡ ἀνάπλαση τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως, ἡ ἀναγέννησή της στό καθαριστικό λουτρό τοῦ μυστηρίου. Ὁ Δίδυμος Τυφλός καθορίζει: «ὁ δέ Κύριος ἔδωκέ μοι μητέρα τήν κολυμβήθραν (Ἐκκλησία), πατέρα τόν Ὑψιστον, ἀδελφόν τόν δι' ἡμᾶς βαπτισθέντα Σωτῆρα».

Στήν εἰκόνα μέ τό δεξιό του χέρι ὁ Χριστός εὐλογεῖ τά νερά καί τά ἐτοιμάζει νά γίνουν τά νερά τῆς βαπτίσεως πού ἁγιάζει μέ τήν ἴδια του κατάδυση. Τό νερό ἀλλάζει σημασία, ἄλλοτε εἰκόνα τοῦ θανάτου (κατακλυσμός), εἶναι τώρα ἡ πηγή τοῦ ὕδατος τῆς ζωῆς (Ἀποκ. 21, 6· Ἰω. 4, 14). Μυσταγωγικά τό νερό τῆς βαπτίσεως δέχεται τήν ἀξία τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ.

Στά πόδια τοῦ Κυρίου, στά νερά τοῦ Ἰορδάνη, ἡ εἰκόνα δείχνει δύο μικρές ἀνθρώπινες μορφές, εἰκονογράφηση τῶν παλαιοδιαθηκικῶν κειμένων πού ἀποτελοῦν μέρος τῆς ἀκολουθίας: «τί σοί ἐστι, θάλασσα ὅτι ἔφυγες, καί σύ Ἰορδάνη, ὅτι ἐστράφης εἰς τά ὀπίσω» (Ψαλμ.113, 5). Τό τροπάριο (ἦχος Δ΄) ἐξηγεῖ: «Ἀπεστρέφετο ποτέ, ὁ Ἰορδάνης ποταμός, τῇ μηλωτῇ Ἑλισσαιέ, ἀναληφθέντος Ἡλιοῦ καί διηρεῖτο τά ὕδατα ἔνθεν καί ἔνθεν· καί γέγονεν αὐτῷ ξηρά ὁδός ἡ ὑγρά εἰς τύπον ἀληθῶς τοῦ Βαπτίσματος, δι’ οὗ ἡμεῖς τήν ρέουσιν τοῦ βίου διαπερῶμεν διάβασιν». Εἰκόνα συμβολική πού μιᾶ γιά τή μετάνοια ἀκόμη ἀόρατη τῆς κοσμικῆς φύσεως, τῆς μεταστροφῆς τῆς ὄντολογίας της. Ἡ εὐλογία τῆς ὑδρόβιας φύσεως ἀγιάζει τήν ἴδια ἀρχή τῆς ἐπίγειας ζωῆς. Γι’ αὐτό, μετά τή θεία λειτουργία γίνεται ὁ μέγας ἀγιασμός τῶν ὑδάτων (ἐνός ποταμοῦ, μιᾶς πηγῆς ἢ ἐντελῶς ἀπλά ἐνός δοχείου τοποθετημένου μέσα στήν ἐκκλησίαν).

Μιλώντας γιά τά μή ἀγιασμένα νερά, εἰκόνα τοῦ θανάτου – κατακλυσμοῦ ἡ λειτουργία τά ὀνομάζει ὑδατόστρωτο τάφο. Πραγματικά, ἡ εἰκόνα δείχνει τόν Ἰησοῦ νά εἰσέρχεται στά νερά, στόν ὑγρό τάφο. Αὐτός ἐδῶ ἔχει τή μορφή ἐνός σκοτεινοῦ σπηλαίου (εἰκονογραφική μορφή τοῦ ἄδου) περιέχοντας ὅλο τό σῶμα τοῦ Κυρίου (εἰκόνα τοῦ ἐνταφιασμοῦ, πού προσφέρεται στό μυστήριον τοῦ βαπτίσματος μέ ὀλική κατάδυση, μορφή τοῦ πασχαλίου τριημέρου), γιά νά ἀποσπάσει τόν ἀρχηγό τῆς φυλῆς μας στή ζοφερή διαμονή. Συνεχίζοντας τόν προκαταβολικό συμβολισμό τῆς Γεννήσεως, ἡ εἰκόνα τῶν Θεοφανείων δείχνει τήν προκάθοδο τοῦ Χριστοῦ στόν Ἄδου: «καταβάς ἐν τοῖς ὕδατιν ἔδουσε τόν ἰσχυρόν». Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, σχολιάζει: ἡ κατάδυση καί ἡ ἀνάδυση εἶναι ἡ εἰκόνα τῆς καθόδου στόν Ἄδου καί τῆς ἀναστάσεως.

Ὁ Χριστός παριστάνεται γυμνός, εἶναι ντυμένος μέ τήν ἀδαμική γυμνότητα καί ἔτσι ἀποδίδει στήν ἀνθρωπότητα τό ἔνδοξο παραδεισιακό ἔνδυμά της. Γιά νά δείξει τήν ὑπέρτατη πρωτοβουλία του παριστάνεται βαδίζοντας ἢ κάνοντας ἕνα βῆμα πρὸς τόν ἅγιον Ἰωάννη: ἐλεύθερα ἔρχεται καί κλίνει τό κεφάλι. Ὁ Ἰωάννης εἶναι ταραγμένος: ἐγώ χρειαν ἔχω ὑπό σοῦ βαπτισθῆναι, καί σύ ἔρχῃ πρὸς με; »... Ὁ Ἰησοῦς τόν διατάζει: «ἄφες ἄρτι». Ὁ Ἰωάννης τείνει τό δεξιό του χέρι σέ μιά τελετουργική χειρονομία, στό ἀριστερό κρατεῖ ἕνα εἰλητάριον, κείμενο τοῦ κηρύγματός του.

Οἱ ἄγγελοι τῆς Ἐνσαρκώσεως εἶναι σέ μιά στάση προσκυνήσεως, τά σκεπασμένα χέρια τους σέ ἔνδειξη σεβασμοῦ. Συμβολίζουν ἐπίσης καί εἰκονογραφοῦν τό λόγο τοῦ ἀποστόλου Παύλου (Γαλατ. 3, 27) :«Ὅσοι γάρ εἰς Χριστόν ἐβαπτίσθητε, Χριστόν ἐνεδύσασθε...».